

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ MARIJAMPOLĖS PATAISOS NAMUS

2022-03-29 Nr. 4D-2021/1-1437
Vilnius

SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius Augustinas Normantas gavo X (toliau vadinama ir – Pareiškėjas arba pareiškėjas) skundą dėl Marijampolės pataisos namų (toliau vadinama ir – Marijampolės PN) pareigūnų veiksmų (neveikimo), galimai neužtikrinant socialinės reabilitacijos sąlygų bei nesudarant galimybės įsidarbinti (toliau vadinama – Skundas).

2. Skunde, be kitų aplinkybių, rašoma:

2.1. „Buvau pervežtas iš Vilniaus PN į Marijampolės PN pagerinti socialinės reabilitacines sąlygas, tačiau jas žymiai pablogino. Vilniaus PN dirbau bei mokiausi, atvežtas į Marijampolės PN šios galimybės netekau nei darbo ir mokslai nutrūko“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta);

2.2. „Vargais negalais išėjau į darbą per maždaug pusę metų. [...] parašiau prašymą dėl be sargybos (be palydos), jį komisija tenkino š. m. [2021 m.] liepos 18 d., tačiau manęs vis dar neperkėlė, jau ketvirtas mėnuo.“

3. Pareiškėjas Seimo kontrolieriaus prašo ištirti Skunde nurodytas aplinkybes.

TYRIMAS IR IŠVADOS

Tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

4. Seimo kontrolierius 2021 m. gruodžio 6 d. raštu Nr. 4D-2021/1-1437/3D-2765 kreipėsi į Marijampolės PN, prašydama paaiškinti Skunde nurodytas aplinkybes. 2021 m. gruodžio 20 d. Seimo kontrolierių įstaigoje gautas Marijampolės PN 2021 m. gruodžio 20 d. raštas Nr. 9-5941.

Šiame rašte ir prie jo pridėtuose dokumentuose rašoma:

4.1. „Pareiškėjas iš Vilniaus pataisos namų (toliau – Vilniaus PN) į Marijampolės PN buvo perkeltas [reng. past. 2020-10-29] vadovaujantis 2020-10-13 Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos direktoriaus nutarimu „Dėl nuteistojo perkėlimo“ Nr. NN-275, kuriame nurodyta, jog nuteistąjį nutarta perkelti vadovaujantis Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 69 str. 1 d. 2 p., 3 p. bei Nuteistųjų perkėlimo iš vienos pataisos įstaigos į kitą tvarkos aprašu, patvirtintu Kalėjų departamento direktoriaus 2020 m. liepos 2 d. įsakymo Nr. V-208 3 p., 5 p. ir 22 p. Taigi, pareiškėjas iš Vilniaus PN į Marijampolės PN buvo perkeltas palengvinti nuteistojo socialinę reabilitaciją ir užtikrinti veiksmingesnę nuteistojo priežiūrą ir saugumą.“

4.2. „[...] pareiškėjas Marijampolės PN nuo 2021-07-01 dirbo siuvykloje, o nuo 2021-09-01 dirba baldų surinkėju. Pateikiame individualų nuteistojo socialinės reabilitacijos pataisos planą, kuris

vykdomas nuteistajam Marijampolės PN. Pažymime, jog vadovaujantis Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 147 str.2 d., nuteistiesiems bendrasis ugdymas organizuojamas rašytinių jų pageidavimu, tačiau nurodome, jog pareiškėjas į Marijampolės PN su prašymu mokytis nesikreipė.“

4.3. „Pagal Marijampolės PN 2021 m. liepos 19 d. protokolą „Dėl suteikimo teisės vykti be sargybos arba be palydos už pataisos įstaigos ribų“ Nr. 14/07-1880, 2021-07-19 komisija apsvarstė pareiškėjo kandidatūrą dėl teisės suteikimo vykti be sargybos arba be palydos už pataisos įstaigos ribų. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 154 str. reikalavimais, komisija Marijampolės PN direktoriui pasiūlė suteikti teisę pareiškėjui vykti be sargybos arba be palydos už pataisos įstaigos ribų ir Marijampolės PN direktorius siūlymą patvirtino. Šiuo metu Marijampolės PN nėra laisvų vietų išėjimui į be sargybą, todėl pareiškėjas turi laukti, kol atsiras laisva vieta. Marijampolės PN negali tiesiog pareiškėjo sukeisti su kitu nuteistuoju.“

4.4. „[...] pareiškėjas į Marijampolės PN su skundais / prašymais dėl [...] [dėl socialinės reabilitacijos sąlygų pagerinimo] nesikreipė.“

5. Papildomai prie atsakymo pateikta Kalėjimų departamento direktoriaus 2020-10-13 nutarimas Nr. NN 275 „Dėl nuteistojo perkėlimo“, kuriuo nutarta Pareiškėją perkelti iš Vilniaus PN į Marijampolės PN tolesniam bausmės atlikimui, Individualus nuteistojo socialinės reabilitacijos planas (2021-03-17, Nr. 86/04-69), Marijampolės PN komisijos 2021-07-19 protokolą Nr. 14/07-1880 „Dėl suteikimo teisės vykti be sargybos arba be palydos už pataisos įstaigos ribų“, kuriame siūloma suteikti X teisę už pataisos įstaigos ribų vykti be sargybos arba be palydos.

6. Marijampolės PN el. paštu 2022-02-24 pateikė papildomą informaciją, kad Pareiškėjas nuo šių metų sausio 12 d. už įstaigos ribų išleidžiamas be sargybos.

7. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublikos Seimo 2021 m. lapkričio 25 d. nutarimu Nr. XIV-719 Erika Leonaitė nuo 2021 m. gruodžio 7 d. paskirta Lietuvos Respublikos Seimo kontroliere valstybės institucijų ir įstaigų pareigūnų veiklai tirti, tuomečio Seimo kontrolieriaus pradėtą tyrimą dėl Pareiškėjo Skunde nurodytų aplinkybių atliko ir tyrimo išvadas dėl jo teikia Seimo kontrolierė E. Leonaitė.

Tyrimui reikšmingi teisės aktai

8. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (toliau vadinamas ir – BVK):

69 straipsnis. Nuteistųjų perkėlimas į kitas pataisos įstaigas „1. Nuteistasis, kuriam paskirtas laisvės atėmimas, gali būti perkeltas iš vienos pataisos įstaigos į kitą toliau atlikti bausmės, jeigu tai reikalinga: 2) palengvinti nuteistojo socialinę reabilitaciją, arba 3) užtikrinti veiksmingesnę nuteistojo priežiūrą ir saugumą“;

137 straipsnis. Socialinės reabilitacijos tikslai, veiksmai ir priemonės – „1. Nuteistųjų socialinė reabilitacija grindžiama nuteistųjų nusikalstamo elgesio rizikos valdymu ir atkuriamojo teisingumo įgyvendinimu. 2. Nuteistųjų socialinės reabilitacijos tikslai: 1) mažinti nuteistųjų nusikalstamo elgesio riziką; 2) motyvuoti nuteistuosius ir ugdyti jų gebėjimus socialiai reabilituotis, taip pat savo gyvenimo tikslų siekti teisėtais būdais ir priemonėmis; 3) užtikrinti nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, nukentėjusio asmens ir nuteistojo sutaikinimą. 3. Nuteistųjų socialinės reabilitacijos veiksmai: 1) nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas; 2) kriminogeninių veiksnių nustatymas; 3) priemonių, kuriomis šalinami kintamieji kriminogeniniai veiksniai, nustatymas ir įgyvendinimas. 4. Nuteistųjų socialinės reabilitacijos metu įgyvendinamos Kalėjimų departamento direktoriaus akredituotos elgesio pataisos programos, taikomos nuteistųjų socialinių įgūdžių lavinimo ir pozityvaus užimtumo priemonės, teikiama pagalba nuteistiesiems sprendžiant asmenines ir socialines problemas, psichologinė pagalba, atliekama individuali ar grupinė psichologinė terapija,

taikomos paskatinimo priemonės ir nuobaudos, taip pat kitos priemonės, kurių įgyvendinimas padėtų nuteistiesiems socialiai reabilituotis“;

137¹ straipsnis. Socialinės reabilitacijos planavimas – „1. Socialinė reabilitacija vyksta pagal nuteistajam sudarytą individualų socialinės reabilitacijos planą. Sudarant šį planą, turi dalyvauti nuteistasis. Sudarant individualų socialinės reabilitacijos planą gali būti įtraukiamos šio Kodekso 136 straipsnyje nurodytos organizacijos ir asmenys, kurių dalyvavimas įgyvendinat socialinės reabilitacijos plane numatytas priemonės gali padėti nuteistajam socialiai reabilituotis. [...]. 4. Individualus socialinės reabilitacijos planas turi būti sudarytas ne vėliau kaip per dešimt darbo dienų nuo nuteistojo atvykimo į pataisos įstaigą. 5. Nuteistasis su individualiu socialinės reabilitacijos planu supažindinamas pasirašytinai“;

147 straipsnis. Nuteistųjų bendrasis ugdymas – „2. Vyresnių negu šešiolikos metų nuteistųjų bendrasis ugdymas organizuojamas rašytiniu jų pageidavimu“;

154 straipsnis. Laisvės atėmimo bausmę atliekančių nuteistųjų išvykimas be sargybos arba be palydos – „1. Teisę be sargybos arba be palydos išvykti už pataisos įstaigos teritorijos ribų turi nuteistasis, kuriam pataisos įstaigos administracija leidžia dirbti darbą, kurio vieta yra už pataisos įstaigos ar nuteistųjų darbinę veiklą organizuojančios įstaigos teritorijos ribų, arba nuteistasis, kuris priimtas į darbą nuteistųjų darbinę veiklą organizuojančioje įstaigoje šio Kodekso XI skyriaus antrajame² skirsnyje nurodytomis sąlygomis, arba nuteistasis, kuriam pataisos įstaigos administracija leidžia mokytis už pataisos įstaigos teritorijos ribų esančioje bendrojo ugdymo, profesinio mokymo įstaigoje ar studijuoti pagal aukštosios mokyklos nuolatinės formos studijų programą, arba dalyvauti įgyvendinant socialinės reabilitacijos priemonės už pataisos įstaigos teritorijos ribų, jeigu jis atitinka visas šias sąlygas:

- 1) atlieka bausmę lengvojoje grupėje;
- 2) jo nusikalstamo elgesio rizika yra žema arba vidutinė ir nustatyta pažanga mažinant nusikalstamo elgesio riziką;
- 3) neatlieka laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės;
- 4) yra atlikęs ketvirtadalį laisvės atėmimo bausmės (ši sąlyga taikoma nuteistajam, kuriam paskirta laisvės atėmimo bausmė neviršija dešimt metų);
- 5) iki galimo jo perkėlimo į pusiaukelės namus liko ne daugiau kaip vieneri metai (ši sąlyga taikoma nuteistajam, kuriam paskirta laisvės atėmimo bausmė viršija dešimt metų);
- 6) nėra pripažintas pavojingu recidyvistu ar ribotai pakaltinamu;
- 7) neturi galiojančios nuobaudos už bausmės atlikimo metu padarytus teisės aktų pažeidimus;
- 8) užsiima darbine veikla (išskyrus nuo dalyvavimo darbinėje veikloje atleistus nuteistuosius);
- 9) neserga pavojinga arba ypač pavojinga užkrečiamąja liga, kuri plinta lašeliniu būdu per orą.“

Tyrimo išvados

9. Skunde rašoma, kad Pareiškėjas buvo perkeltas iš Vilniaus PN į Marijampolės PN palengvinti nuteistojo socialinę reabilitaciją, tačiau sąlygos buvo pablogintos, nes Marijampolės PN pareigūnai neužtikrino Pareiškėjo socialinės reabilitacijos sąlygų, nesuteikė galimybės įsidarbinti bei tęsti mokslų.

10. Įkalinimas visada susijęs su tam tikrais praradimais, kurie yra laisvės atėmimo rezultatas. Patekę į įkalinimo įstaigą nuteistieji dažniausiai praranda darbą, gyvenamąją vietą ir dažnai nutraukia šeimyninius ryšius. Dėl šių praradimų laisvės atėmimo metu asmeniui, išėjusiam į laisvę, yra sudėtinga prisitaikyti visuomenėje. Siekiant sušvelninti neigiamą įkalinimo poveikį, bausmių vykdymas yra nukreiptas į jo socialinę reabilitaciją, t. y., į tai, kad atlikęs bausmę nuteistasis savo gyvenimo tikslų siektų teisėtais būdais ir priemonėmis.

11. Skundo tyrimo metu nustatyta, kad Pareiškėjas iš Vilniaus pataisos namų į Marijampolės PN buvo perkeltas 2020-10-29, vadovaujantis 2020-10-13 Kalėjinų departamento nutarimu Nr. NN275, kuriame nurodyta, kad Pareiškėjas perkeltas palengvinti nuteistojo socialinę reabilitaciją ir užtikrinti veiksmingesnę nuteistojo priežiūrą ir saugumą.

Kaip Skunde parašė pats Pareiškėjas, Vilniaus PN jis turėjo darbą, po atvykimo į Marijampolės PN (2020-10-29) Pareiškėjui darbo vieta buvo pasiūlyta praėjus daugiau nei pusei metų, t. y. 2021-07-01, Pareiškėjas buvo įdarbintas siuvykloje, o nuo 2021-09-01 dirba baldų surinkėju.

Vadovaujantis nustatyto teisiniu reglamentavimu, teisę be sargybos arba be palydos išvykti už pataisos įstaigos teritorijos ribų turi nuteistasis, kuriam pataisos įstaigos administracija leidžia dirbti darbą, kurio vieta yra už pataisos įstaigos ar nuteistųjų darbinę veiklą organizuojančios įstaigos teritorijos ribų (šios pažymos 8 punktas).

Marijampolės PN komisija 2021-07-21 pasiūlė suteikti Pareiškėjui teisę už pataisos įstaigos ribų vykti be sargybos arba be palydos, Marijampolės PN direktorius siūlymą patvirtino. Pagal pateiktus duomenis, tik 2022-01-12, t. y. po sprendimo praėjus beveik pusei metų ir atsiradus galimybei įsidarbinti, Pareiškėjas buvo išleistas už įstaigos ribų be sargybos, Marijampolės PN argumentuojant, „kad iki tol išėjimui į be sargybą nebuvo vietų“.

Išanalizavus Marijampolės PN pateiktą informaciją paaiškėjo, kad, nors sprendimas išvykti už pataisos įstaigos teritorijos ribų be sargybos buvo priimtas 2021-07-21, tačiau tik po pusės metų Pareiškėjui buvo pasiūlyta darbo vieta už pataisos įstaigos ribų ir jam buvo suteikta reali galimybė įgyvendinti priimtą sprendimą.

Marijampolės PN pateikti duomenys rodo, kad, Pareiškėją perkėlus iš vienu pataisos namų į kitus siekiant palengvinti socialinę reabilitaciją, Marijampolės PN nebuvo pasirengę suteikti darbo vietas nei pačiuose pataisos namuose, nei išleidus už įstaigos ribų.

12. Pagal BVK 147 straipsnio 2 dalyje nustatytą reglamentavimą, nuteistųjų bendrasis ugdymas organizuojamas rašytiniu jų pageidavimu. Kaip paaiškino Marijampolės PN pareigūnai rašte Seimo kontrolieriui, Pareiškėjas prašymo dėl mokymosi nepateikė. Skunde Seimo kontrolieriui Pareiškėjas taip pat nepateikė informacijos, kad į Marijampolės PN administraciją dėl pageidavimo mokytis būtų kreipęsis raštu, kaip tai nustatyta teisės aktuose.

Pagal nustatytą teisinį reglamentavimą (šios pažymos 5 punktas), laisvės atėmimo bausmę atliekančių nuteistųjų *socialinę reabilitaciją įgyvendina pataisos įstaigų administracijos* (nagrinėjamu atveju – Marijampolės PN). Nuteistųjų socialinės reabilitacijos metu įgyvendinamos įvairios priemonės, kurios padeda nuteistiesiems socialiai reabilituotis.

Pažymėtina, kad socialinė reabilitacija vyksta pagal pataisos įstaigos pareigūnų nuteistajam sudarytą individualų socialinės reabilitacijos planą. Sudarant šį planą, turi dalyvauti nuteistasis. Individualus socialinės reabilitacijos planas turi būti sudarytas ne vėliau kaip *per dešimt darbo dienų nuo nuteistojo atvykimo į pataisos įstaigą*. Pareigūnai turi pozityvią pareigą imtis aktyvių veiksmų, siekiant tinkamai įgyvendinti nuteistojo reintegracijos principą: supažindinti atvykusį nuteistąjį su socialinės reabilitacijos galimybėmis, pradėti dialogą su asmeniu apie tai, kokiose programose jis pageidautų dalyvauti ir kurios pozityvaus užimtumo priemonės galėtų turėti teigiamos įtakos jo taisymosi procesui, motyvuoti ir skatinti nuteistąjį savo noru aktyviai naudotis siūlomomis galimybėmis. Atsižvelgdami į pokalbio metu pareikštą nuteistojo valią ir į *teisės aktuose nustatytą terminą*, pataisos įstaigos pareigūnai turi sudaryti nuteistojo individualų socialinės reabilitacijos planą, supažindinti su juo nuteistąjį ir šį planą vykdyti.

Nagrinėjamu atveju Marijampolės PN Seimo kontrolieriui pateikė Pareiškėjo socialinės reabilitacijos planą, kuris sudarytas 2021-03-17, nors asmuo į Marijampolės PN buvo perkeltas 2020-10-29. Tai suponuoja išvadą, kad pataisos namai nesivadovavo nustatyto teisiniu reglamentavimu ir *Pareiškėjo individualų socialinės reabilitacijos planą sudarė tik po penkių mėnesių nuo jo atvykimo į Marijampolės PN*.

Seimo kontrolierė atkreipia dėmesį ir į tai, kad perkeliant nuteistą iš vieno pataisos namų į kitą perkeliančioji įstaiga tiek priimančiosios įstaigos vadovui, tiek Kalėjų departamento padalinių vadovams pagal nustatytą teisinį reglamentavimą pateikia derinti visus dokumentus, patvirtinančius nuteistojo perkėlimo pagrįstumą. Vadinasi, priimančioji įstaiga turėjo gauti visą informaciją apie tai, kokiose socialinės reabilitacijos programose nuteistasis dalyvavo, kad jis dirbo, mokėsi ir kt.

Jeigu Pareiškėjas buvo perkeliamas į kitus pataisos namus *palengvinti jo socialinę reabilitaciją*, tuomet priimančioji įstaiga (šiuo konkrečiu atveju – Marijampolės PN) turėjo būti pasiruošusi Pareiškėją įdarbinti ir pasiūlyti kitas socialinės reabilitacijos galimybes, kad ir toliau būtų siekiama Kalėjų departamento nutarime „Dėl nuteistojo perkėlimo“ numatyto tikslo – t. y. palengvinti socialinės reabilitacijos sąlygas. Šiuo atveju, kai Pareiškėjui, perkėlus jį į Marijampolės PN, darbo vieta pasiūloma praėjus daugiau nei pusei metų nuo perkėlimo, individualus socialinės reabilitacijos planas sudaromas po keturių mėnesių, priėmus sprendimą *išleisti nuteistą be sargybos už pataisos įstaigos teritorijos ribų* – sprendimas pradeda galioti tik po pusės metų, kyla pagrįstas klausimas, ar tikrai buvo tikslingas Pareiškėjo perkėlimas į kitus pataisos namus.

Sprendžiant pagal Seimo kontrolieri pateiktus duomenis, galima vienareikšmiškai teigti, kad Marijampolės PN nebuvo pasiruošę palengvinti ir pagerinti Pareiškėjui socialinės reabilitacijos sąlygas.

13. Šios aplinkybės leidžia daryti išvadą, kad Pareiškėjo teiginiai buvo patvirtinti, t. y., perkėlus Pareiškėją iš Vilniaus PN į Marijampolės PN, Marijampolės PN pareigūnai netinkamai organizavo Pareiškėjo socialinę reabilitaciją. Atsižvelgiant į tai, Skundas dėl Marijampolės PN pareigūnų veiksmų (neveikimo), neorganizuojant Pareiškėjo socialinės reabilitacijos, yra pagrįstas.

Kadangi su Pareiškėjo socialine reabilitacija susiję klausimai Marijampolės PN buvo išspręsti (nors ir vėliau, nei nustatyta teisės aktuose, buvo sudarytas individualus socialinės reabilitacijos planas, asmuo įdarbintas už pataisos įstaigos teritorijos ribų), Seimo kontrolierė neteiks Marijampolės PN rekomendacijos dėl jų sprendimo Pareiškėjo atžvilgiu.

SEIMO KONTROLIERIAUS SPRENDIMAS

14. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 2 punktu, nusprendžiama X Skundą dėl Marijampolės PN pareigūnų veiksmų (neveikimo), tinkamai neorganizavus Pareiškėjo socialinės reabilitacijos, **pripažinti pagrįstu**.

SEIMO KONTROLIERIAUS REKOMENDACIJOS

15. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 17 punktu, Seimo kontrolierė **Kalėjų departamento direktoriui Virginijui Kulikauskui** rekomenduoja: imtis priemonių, kad ateityje, perkeliant nuteistuosius iš vienos KD pavaldžios įstaigos į kitą, siekiant palengvinti nuteistajam socialinės reabilitacijos sąlygas, priimančioji įstaiga būtų tinkamai tam pasiruošusi (sudarant nuteistiesiems sąlygas įsidarbinti, mokytis; pasiūlant kitas socialinės reabilitacijos galimybes) ir perkėlus nuteistą socialinės reabilitacijos sąlygos būtų palengvinamos realiai.

16. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 17 punktu, Seimo kontrolierė **Marijampolės PN direktoriui** rekomenduoja:

16.1. imtis priemonių, kad priimant nuteistuosius Marijampolės PN, į kuriuos jie perkeliami siekiant palengvinti socialinės reabilitacijos sąlygas, būtų realiai užtikrinamos tinkamos (ne blogesnės nei perkeliančioje įstaigoje) socialinės reabilitacijos sąlygos;

16.2. imtis priemonių, kad į įstaigą atvykusių nuteistųjų individualus socialinės reabilitacijos planas būtų sudaromas per teisės aktuose nustatytą terminą.

Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad informacija apie siūlymų (rekomendacijų) išnagrinėjimą Seimo kontrolieriui turi būti pateikiama nedelsiant priėmus sprendimus dėl priemonių, kurių bus imamasi, atsižvelgiant į Seimo kontrolieriaus siūlymą (rekomendaciją), **bet ne vėliau kaip per 30 dienų nuo siūlymo (rekomendacijos) gavimo dienos.**

Seimo kontrolierė

Erika Leonaitė